

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-112>

УДК 338.314

Воробйова І.Д., Бородин М.О.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

УМОВИ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто вплив нестабільних політичних та економічних сучасних умов в Україні на ефективність діяльності підприємств. Висвітлено поняття ефективності виробництва. Проаналізована динаміка основних показників для визначення ефективності діяльності підприємств, таких як чистий прибуток, рентабельність операційної діяльності, рентабельність всієї діяльності у період перед кризою та після її початку. Зроблено аналіз зміни кількості підприємств загалом та за розміром, а також вивчено динаміку структури підприємництва за сферами діяльності. Запропоновано перелік шляхів підвищення ефективності виробництва в Україні для держави та ряд пріоритетних напрямків для покращення власної діяльності самих підприємств.

Ключові слова: підприємство, підприємництво, ефективність виробництва, рентабельність, чистий прибуток.

Vorobiova Inna, Borodin Maksym

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

TERMS OF INSTABILITY IN THE CONTEXT OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES OF UKRAINE

Summary. The article examines the influence of unstable political and economic conditions in Ukraine on the efficiency of industrial enterprises. The essence of the notion of the efficiency of the enterprise's production activity and its weight and its key importance during the crisis period in the country are highlighted. The importance of successful operation of enterprises in the period of unstable phenomena in Ukraine is investigated. The necessity of increasing the efficiency of enterprises in Ukraine for economic development during the period of rapid changes and the absence of domestic experience in solving this issue has been proved. The dynamics of key indicators for determining the efficiency of enterprises, such as net profit, profitability of operating activity, profitability of all activity in the period before and after the crisis has been analyzed. The analysis of the change in the number of enterprises in general and in size has been made, as well as the dynamics of the structure of entrepreneurship in the spheres of activity. The causal link between political and economic conditions in Ukraine and the successful functioning of enterprises was revealed. On the basis of the conducted researches, a list of ways to increase the efficiency of production activity of enterprises in Ukraine for the state is proposed, among which the main ones are the formation of the infrastructure of entrepreneurship support, improvement of legislation on bankruptcy and counteracting illegal takeover of enterprises, creation of conditions for entering the foreign markets of small and medium enterprises, as well as a number of priority areas for improving the efficiency of the enterprises themselves, the main of which is to increase the competitor ability of enterprises by improving their own activities.

Keywords: enterprise, entrepreneurship, production efficiency, profitability, net profit.

Постановка проблеми. Успішне функціонування підприємств є головною передумовою розвитку економіки. Окреслити зміни та можливі заходи з метою підтримання ефективності українських підприємств в умовах нестабільності – пріоритетне завдання сьогодення. Нині, в умовах швидких змін, а також в умовах політичної та економічної кризи в Україні й відсутності вітчизняного досвіду в їх подоланні, постала необхідність дослідити цю проблему.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним і практичним аспектам антикризового управління та управління підприємством в умовах нестабільності присвячені праці таких науковців, як, зокрема, І.Т. Балабанов, С.Г. Беляев, І.А. Бланк, А.Г. Грязнова, О.О. Терещенко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нестабільність та невизначеність сучасних економічних умов функціонування підприємств разом з політичною та соціальною кризою потребують подальшого дослідження і визначення шляхів стабілізації та можливого підвищення ефективності їх роботи.

Мета статті. Основною метою роботи є аналіз ефективності підприємств в Україні в умовах

нестабільності, визначення основних змін у їх діяльності до та після початку політичної кризи та розгляд шляхів підвищення їх ефективного функціонування.

Викладення основного матеріалу. Нестабільність ринкової світової економіки сьогодні збільшує загрози появи кризових явищ на підприємствах. Ринкова економіка України є відносно молодою та не має досвіду виходу з нестабільних економічних ситуацій [1]. Економіка нашої держави вже тривалий час перебуває в стані невизначеності та непередбачуваності. І перш за все йдеться не тільки про великий, але й про малий та середній бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється. Виникнення військового конфлікту на сході України також зумовило зниження ефективності виробництва та посилення економічної кризи.

Ефективність виробництва – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу. Загальну економічну ефективність виробництва

ще називають загальною продуктивністю виробничої системи. Загальна методологія вивчення економічної ефективності полягає у відношенні результату виробництва до затрачених ресурсів (витрат), тобто одержаного економічного ефекту до витрат на його досягнення [2].

Для аналізу зміни ефективності діяльності українських підприємств в умовах політичної та економічної кризи розглянемо динаміку основних факторів, які її визначають. Для початку проаналізуємо зміну чистого прибутку. Чистий прибуток – це прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків і є джерелом формування фонду споживання і фонду накопичення [3]. Як бачимо на рис. 1, у 2014 році після початку збройного конфлікту на Донбасі українські підприємства зазнали значних збитків. Проте вже у 2017 році чистий прибуток українських підприємств досягнув свого максимуму у період 2010-2017 рр.

Основним критерієм ефективності діяльності підприємства є рентабельність. Рентабельність комплексно відображає ступінь ефективності використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, а також природних багатств. Коефіцієнт рентабельності розраховується як відношення прибутку до активів, ресурсів або потоків, що її формують. [3]. Для аналізу порівняємо рентабельність операційної діяльності та рентабельність всієї діяльності. Можна відмітити, що найбільш критичні для підприємств показники рентабельності спостерігаються у 2014 році (рис. 2, 3), проте позитивною тенденцією є його стрімке збільшення вже у 2016 році (7,4%).

Причиною стрімкого зросту ефективності українських підприємств у 2016 році є збільшення їх кількості та зміна структури підприємництва загалом.

Рис. 1. Чистий прибуток (збиток) українських підприємств у 2010-2017 рр., млн. грн.

Джерело: розробка авторів за джерелом [6]

Рис. 2. Рентабельність операційної діяльності українських підприємств у 2010-2017 рр., %

Джерело: розробка авторів за джерелом [6]

Рис. 3. Рентабельність операційної діяльності українських підприємств у 2010-2017 рр., %

Джерело: розробка авторів за джерелом [6]

Рис. 4. Кількість суб'єктів господарювання у 2010-2017 рр., тис. од.

Джерело: розробка авторів за джерелом [6]

У 2013 році офіційно було зареєстровано 1,72 млн суб'єктів господарювання (без урахування зони АТО та Криму) (рис. 4). За останні роки спостерігається падіння кількості великого (на 41%), середнього (21%) та малого (22%) бізнесу (рис.5). Станом на 2016 рік в Україні налічувалось 1,86 млн суб'єктів господарювання [4]. Натомість частка фізичних осіб-підприємців зростала щороку. У 2013-ому їх було 1,3 млн, а у 2016 вже 1,5 млн. Це становило 77% і 83% від усієї кількості відповідно.

Збільшення кількості суб'єктів господарювання призвело до зміни кількості підприємств у деяких секторах економіки. Наприклад, після кризи 2014-2015 років кількість компаній у сфері інформації та телекомунікації зросла на 33%, кількість освітніх компаній на 23%, а компаній зі сфери професійної, наукової та технічної діяльності – на 22% (рис. 6).

Для подальшого розвитку економіки України, державі необхідно вжити ряд заходів, спрямова-

них на покращення ефективності діяльності підприємств, а саме:

- формування інфраструктури підтримки підприємництва способом створення умов для розбудови створення фізичної інфраструктури фінансово-ресурсного й інвестиційного забезпечення підприємництва (технопарки, бізнес-інкубатори, промислові лабораторії наукових установ тощо) на основі міжгалузеві та секторальної кооперації (кластерів);

- подальше поширення практики електронного надання адміністративних послуг для бізнесу всією територією України способом уніфікації форм і документів, запровадження електронного безконтактного документообігу;

- поширення практики проведення публічних консультацій із бізнес-середовищем і зацікавленими групами щодо змісту й норм нових регуляторних актів, оцінка ефективності й результативності діючих норм у спосіб адресного інформування об'єднань підприємців;

Рис. 5. Кількість українських підприємств за розміром у 2013 та 2016 рр., од.

Джерело: [4]

Рис. 6. Кількість українських підприємств за сферами у 2013 та 2016 рр., од.

Джерело: [4]

- удосконалення законодавства з питань банкрутства та протидії протиправному поглинанню й захопленню підприємств, посилення відповідальності за порушення у сфері державної реєстрації, реформування судової системи;

- створення умов для виходу на зовнішні ринки підприємств малого й середнього бізнесу способом надання відповідної інформаційної, методичної та правової підтримки.

Також слід відзначити, що досягнення певного рівня успішності функціонування підприємства нерозривно пов'язане з набуттям підприємством ознак конкурентоспроможності. Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того, щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги, основними шляхами їх отримання є такі:

- стати кращим самому через вживання заходів щодо удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності;

- безпосередньо послабити конкурентів;
- змінити ринкове середовище.

Оскільки реалізація останніх двох напрямків потребує значних зусиль, основним засобом отримання конкурентних переваг залишається підвищення ефективності власної діяльності [6].

Висновки і пропозиції. Таким чином, ефективність виробництва – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу. Загальну економічну ефективність виробництва ще називають загальною продуктивністю виробничої системи.

Проблема підвищення ефективності виробництва полягає в забезпеченні максимального результату на кожному одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів.

Нестабільність політичної системи суттєво вплинула на розвиток економіки та функціону-

вання українських підприємств. Суттєвих змін зазнали рентабельність діяльності, величина чистого прибутку, а також кількісна та структурна зміни підприємств України.

Задля підвищення ефективності діяльності підприємств, держава повинна займатися формуванням інфраструктури підтримки підприємництва способом створення умов для розбудови створення фізичної інфраструктури фінансово-ресурсного й інвестиційного забезпечення підприємництва, поширювати практику електронного надання адміністративних послуг для бізнесу всією територією України, удосконалити

законодавство з питань банкрутства та протидії протиправному поглинанню й захопленню підприємств, посилити відповідальності за порушення у сфері державної реєстрації, реформувавши судову систему, а також створити умови для виходу на зовнішні ринки підприємств малого й середнього бізнесу способом надання відповідної інформаційної, методичної та правової підтримки.

Підприємства, у свою чергу, повинні постійно вдосконалювати власну діяльність для збільшення ефективності та отримання конкурентних переваг.

Список літератури:

1. Жаліло Я.А., Кононенко К.А., Яблонський В.М. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналітична доповідь / за ред.: Я.А. Жаліло. Київ : Нац. ін-т стратегічних досліджень (НІСД), 2014. 129 с.
2. Гетьман О.О. Економіка підприємства : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2006. Т. 2. 784 с.
4. Надельнюк О.В. Життя після кризи: як змінились доходи й витрати українських громадян та бізнесу. URL: <https://voxukraine.org/cards/households/index.html> (дата звернення: 12.05.2019).
5. Ковальчук І.В. Економіка підприємства : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 697 с.
6. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 08.05.2019).

References:

1. Zhalilo Ya.A., Kononenko K.A., Yablonskyi V.M. (2014). Systemna kryza v Ukraini: peredumovy, ryzyky, shlyaxy podolannya [Systemic crisis in Ukraine: preconditions, risks, ways of overcoming]. Kyiv : Nacionalnyj instytut strategichnyx doslidzhen. (in Ukrainian)
2. Hetman O.O. (2010). Ekonomika pidpryyemstva [Enterprise economy]. Kyiv : Centr uchbovoyo literatury. (in Ukrainian)
3. Shemshuchenko Yu.S. (ed.) (2006). Yurydychna encyklopediya [Legal encyclopedia]. Kyiv : «Ukr. encyklopediya» im. M.P. Bazhana. (in Ukrainian)
4. Nadelniuk O.V. (2016). Zhyttya pislya kryzy: yak zminylis doxody y vytraty ukrayinskyx gromadyan ta biznesu. [Life after the crisis: how the incomes and expenses of Ukrainian citizens and businesses changed]. VoxUkraine (electronic journal). Available at: <https://voxukraine.org/cards/households/index.html> (accessed 12 May 2019).
5. Kovalchuk I.V. (2008). Ekonomika pidpryyemstva [Enterprise economy]. Kyiv : Znannya. (in Ukrainian)
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019). Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 12 May 2019).